

Pentti Tiusanen /vas ym.: Lakialoite laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteessa ehdotetaan sairausvakuutuslakiin muutosta, joka oikeuttaisi keliakiaa sairastavat saamaan sairausvakuutuskorvausta gluteenittoman ruokavalion ylimääräisistä kustannuksista. Korvaus olisi 50 prosenttia vahvistetun gluteenittoman elintarvikkeen ja vastaavan gluteenia sisältävän elintarvikkeen tukkuhinnan

erotuksesta. Korvauksen enimmäismäärä olisi järjestelmän alkaessa 2 400 markkaa potilasta kohden vuodessa. Keliakiaruokavalion ylimääräisten kustannusten korvaus myönnettäisiin soveltuvin osin, kuten voimassa olevassa laissa on järjestetty kliinisten ravintovalmisteiden korvaus vakavien sairauksien osalta.

ALOITTEEN PERUSTELUT

1. Nykytilanne

1.1. Keliakiahoidon erityisruokavalio

Keliakia on immunologinen sairaus, jossa vehnän, ohran ja kauran sisältämä gluteeni aiheuttaa ohutsuolen limakalvon tuhoutumisen ja tulehdusreaktion. Väärä ruokavalio aiheuttaa potilaille häiriötä ravintoaineiden imeytymisessä. Tällä hetkellä arvioidaan, että keliakiaa Suomessa sairastaa n. 10 000 ja lähitulevaisuudessa 12 000 ihmistä.

Keliakia on ainoa sairaus, jonka yksinomaisten hoitokeino on erityisruokavalio. Erityisruokavaliota ei voida korvata sairausvakuutuksen piiriin kuuluvalla läkehoidolla. Aikuispotilaiden keliakiahoidosta aiheutuvia lisäkustannuksia ei tällä hetkellä korvata sairausvakuutusjärjestelmässämme. Myöskään vammaispalvelulaki ja vanhusten hoitotukijärjestelmät eivät anna keliakiapotilaille oikeutta korvauksiin tai tukeen, vaikka ensin mainittu laki tuntee harkinnanvaraisen tuen erityisravinnon hankkimisesta (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, 9 §:n 1 momentti (31.1.1995/101)).

Hoitamattomana keliakiapotilaan riski sairastua suoliston alueen syöpään, osteoporoosiin sekä erilaisiin puutostauteihin lisääntyy selvästi. Mikäli tautia ei hoideta oikealla ruokavaliolla, potilaan elimistö kuivuu, koska potilas ei kykene käyttämään hyväkseen nauttimiaan ravintoaineita. Hoitamattoman keliakian aiheuttamat lisäkustannukset yhteiskunnalle — pahimmillaan sairaalahoidon muodossa — ovat monin verroin keliakian ruokavalioidon kustannuksia korkeammat. Yhden sisätautiosaston hoitovuorokausi potilasta kohden on noin 2 000—4 000 markkaa vuorokaudessa.

Keliakian hoidon kannalta kuitenkin välttämättömät gluteenittomat tuotteet ovat gluteenia sisältäviä elintarvikkeita selvästi kalliimpia. Tämä johtuu sekä tuotteiden pienistä markkinoista että tuotteiden valmistusteknologiasta. Gluteenittomien tuotteiden markkinoiden laajentuminen ei ole todennäköistä, ja valmistustaho ja kauppa siirtänevät jatkossakin gluteenittomien elintarvikkeiden ylimääräiset valmistuskustannukset keliakiapotilaiden maksettaviksi. Tätä perusasetelmaa viranomaiset eivät ole suostuneet ymmärtämään.

2. Nykytilanteen arviointia

2.1. Viranomaisnäkemys

Sosiaali- ja terveysministeriön tähänastinen kanta on ollut keliakian aiheuttamien erityisruokavaliokustannusten tukeen torjuva. Viimeksi sosiaali- ja terveysministeriössä toiminut virkamiestyöryhmä torjui yhteiskunnallisen tuen siirtäen vastuun keliakiaa sairastaville itselleen. Työryhmän muistio ei rinnasta keliakikon erityisruokavaliokustannuksia muihin suoliston imeytymishäiriöistä johtuviin ruokavalihoitoihin ja perustele tätä muun muassa sillä, että keliakia ei aiheuta toimintakyvyn alentumista. — Viimeksi mainittu perustelu on sikäli tosi, että asianmukaisella hoidolla potilas säilyttää toimintakykyisyytensä, muutoin ei. Näinhän on useimpien sairauksien kohdalla, ja siitä huolimatta tällaisten sairauksien lääkekustannukset ovat korvattavien lääkkeiden piirissä.

Vammaistyöryhmä 96:n työryhmämuistiossa (s. 106) todetaan jälleen kerran ”vammaistuen ja eläkkeensaajien hoitotuen sopivan huomosti keliakiaa sairastavien henkilöiden tuen perusteeksi, koska keliakia ei aiheuta toimintakyvyn alentumista niiden (etuuskien) kriteerien edellyttämällä tavalla”. Työryhmän johtopäätös on, että ”kun tuen tarve olisi 10 000 keliakiaa sairastavalle ihmiselle noin 200 markkaa kuukaudessa, työryhmä ei pidä perusteltuna erillisen tukijärjestelmän luomista pelkästään tälle ryhmälle.”

Työryhmän mielestä keliakiaa sairastaville myönnettävällä suoralla tuella ei voida vaikuttaa keliakikoiden käyttämien tuotteiden hintoihin, vaan näiden tuotteiden hinnat pysyisivät todennäköisesti edelleen muita viljatuotteita korkeampina. Tuotteiden hintoihin vaikuttaminen voisi sen sijaan tapahtua esimerkiksi luomalla gluteenittomien tuotteiden yritysmuotoinen hankinta- ja jakeluorganisaatio.

Esitetyt perustelut ovat alttiita kritiikille.

Ensinnäkin gluteenittomien tuotteiden valmistus ja myynti on elintarviketeollisuuden ja kaupan kannalta marginaalista toimintaa. Gluteenittomien tuotteiden tuotantolinjat ovat erityisiä, tällaisia tuotteita varten luotuja, ja valmistukseen käytettyjä laitteita on valvottava ja huollettava, mistä syystä gluteenittomien tuotteiden valmistuskustannukset aidosti ovat myös normaaleja elintarvikkeiden valmistuskustannuksia korkeammat.

Toiseksi vastaava perustelu siitä, että yhteiskunnan tuki jonkin taudin hoidolle välttämättö-

mille lääkekustannuksille ylläpitää tiettyä hintatasoa, on yhtä lailla pätevä argumentti niin gluteenittomien elintarvikkeiden kuin lääkemarkkinoiden osalta. Tällä argumentilla ei kuitenkaan kukaan tietävästi ole esittänyt sairausvakuutuksen poisvetämistä muiden sairauksien hoidossa välttämättömien lääkkeiden osalta.

2.2. Keliakian aiheuttamat ylimääräiset kustannukset

Keliakiapotilaan ruokavalion lisäkustannukset ovat Kuluttajaviraston vuonna 1995 tekemän laskelman mukaan keskimäärin 318—377 mk/kuukausi. Vammaispalvelulain puitteissa ylimääräisten erityisravintovalmisteiden korvaaminen kuuluu tällä hetkellä harkinnanvaraisiin palveluihin, ja kunnat myöntävät avustuksia varaamiensa määrärahojen puitteissa. Tietävästi tuen saaminen keliakian erityisruokavalioon on vaikeutunut kunnissa, koska ylimääräisten ravintokustannusten korvaaminen vammaispalvelulain järjestelmässä on harkinnanvaraista. Yleislinjana on ollut, että kuntien säästötoimet ovat karsineet määrärahoihin sidottuja palveluja, mikä on vähentänyt myös keliakiapotilaiden mahdollisuuksia ylimääräisen erityisruokavalion tukeen.

Jos keliakian hoidon aiheuttamista ylimääräisistä lisäkustannuksista — joita tällä hetkellä lasketaan aiheutuvan potilaalle n. 4 800 markkaa vuodessa — korvattaisiin puolet yleisestä sairausvakuutuksesta, aiheutuisi n. 9 000 aikuispotilaan sairausvakuutuksesta 21,6 miljoonan markan lisäkustannus. Tällöin potilaan erityisruokavalioon voitaisiin Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistojen kautta myöntää keliakiadiagnoosin saaneille potilaille 200 markan suuruinen kuukausittainen maksusitoumus erityistuotteiden hankintaan. Kun tällä hetkellä keliakiaa sairastavat lapsipotilaat saavat hoitotukea kotihoidon tukijärjestelmän piirissä, niin tässä lakialoitteessa lähdetään siitä, että tämä ryhmä ei tarvitsisi erikseen tukea erityisruokavalion ylimääräisiin kustannuksiin.

Lähtökohtaisesti kaikkia vaikeita sairauksia potevia tulisi sairausvakuutusjärjestelmässä tai muutoin sosiaaliturvassa kohdella yhdenmukaisin perustein. Myös keliakiapotilaalla tulisi olla sama oikeus korvaukseen hänelle sairaudesta aiheutuneista kustannuksista kuin niillä, joiden sairautta hoidetaan sairausvakuutuksen piiriin kuuluvalla lääkehoidolla.

2.3. Korvattavat ravintovalmisteet voimassa olevassa sairausvakuutuslaissa

Vuonna 1994 sairausvakuutuslakiin säädetiin lääkkeiden ohella korvattaviksi eräissä vaikeissa sairauksissa käytetyt kliiniset ravintovalmisteet (HE 19/1984 vp, StVM 6/1984 vp). Esityksen perusteluissa mainittiin tällaisiksi muun muassa eri syistä johtuvat vaikeat rasvojen imeytymishäiriöt, joiden hoitoon joudutaan käyttämään sellaisia kliinisiä ravintovalmisteita, joista rasva imeytyy helpommin kuin tavanomaisesta ravinnosta. Tuolloin esitystä perusteltiin mainittujen ravintovalmisteiden käytöstä vakuutetulle aiheutuvilla huomattavilla kustannuksilla.

Vuoden 1984 lainmuutos rajoitettiin kosemaan vain ns. kliinisiä ravintovalmisteita — joiden jakelu tapahtui apteekkien ja sairaaloiden kautta — ja korvauspiiriin ulkopuolelle jätettiin muut ravintovalmisteet, kuten erilaiset jauhot ja makaronit. Rajausta perusteltiin muun muassa korvausteknisillä syillä (HE 19/1984 vp, s. 2).

Kliinisiä ravintovalmisteita käyttötarkoitukseltaan vastaavana pidettiin kuitenkin muun muassa äidinmaitoa, koska äidinmaidon käyttäminen on välttämätöntä vastasyntyneiden eräiden sairauksien hoidossa ja sen jakelu tapahtui sairaaloiden äidinmaitokeskusten kautta. Ilmeisesti näistä syistä äidinmaito sijoitettiin korvattaviin valmisteisiin (HE 19/1984 vp, s. 2).

Korvaustekniset syyt saattaa gluteenittomat jauho- ja makaronivalmisteet sairausvakuutuskorvauksen piiriin ovat poistuneet ja poistumassa uuden tietoteknologian myötä. Alykorttiteknikka mahdollistaa gluteenittomien elintarvikkeiden korvattavuuden myös normaalin elintarvikekaupan organisaatiossa. Magneettijuovalla varustettu sairausvakuutuskortti helpottaa kuka-kohtaisen ostohyvityksen järjestämistä. Vastaava teknologia on kaupan piirissä käytössä erilaisissa etukorttijärjestelmissä.

3. Yksityiskohtaiset perustelut

Sairausvakuutuslain muutos

5 §:n 1 mom. Voimassa olevan säännöksen mukaan sairaanhoitona korvataan lääkärin määräämät lääkkeet sekä vaikean sairauden hoitoon tarpeelliset, lääkärin määräämät ja apteekista tai sairaalasta hankitut kliiniset ravintoval-

misteet ja niitä vastaavat tuotteet (14.6.1985/479).

Ehdotamme säännöksen loppuun lisättäväksi sanat "... taikka lääkärin tekemän diagnoosin perusteella 50 prosenttia keliakian hoidolle välttämättömistä kohtuullisiksi katsottavista ylimääräisistä kustannuksista niin kuin siitä asetuksella tarkemmin säädetään." Tällä muutoksella keliakian hoito siirrettäisiin korvattavien lääkintäkustannusten piiriin.

5 a §:n 1 ja 2 mom. Säännöksen mukaan 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan kliinisellä ravintovalmisteella tarkoitetaan valmistetta, jota käytetään sairauden hoidossa korvaamaan tai täydentämään ruokavaliota tai sen osaa ja jolle on vahvistettu korvausperusteeksi hyväksyttävä kohtuullinen tukkuhinta (26.11.1993/1047).

Ehdotamme lisättäväksi säännökseen toiseksi viimeiseksi virkkeeksi: "Keliakian hoidolle välttämättömällä ruokavaliolla tarkoitetaan gluteenittomia elintarvikkeita, joita käytetään yksinomaan taudin hoitokeinona ja joille on vahvistettu korvausperusteeksi elintarvikkeiden hyväksyttävien kohtuullisten tukkuhintojen perusteella gluteenittomien ja gluteenia sisältävien elintarvikkeiden hintojen erotus."

Säännöksen 2 momentti koskee lääkkeen, kliinisen ravintovalmisteiden ja perusvoiteiden korvausperusteiden hyväksymistä lääkekorvauslautakunnassa. Myös keliakiahoidon ylimääräiset kustannukset ja niiden vaatimat elintarvikkeiden kohtuulliset tukkuhinnat vahvistettaisiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivassa lääkekorvauslautakunnassa. Tätä tarkoittava muutos tehtäisiin säännöksen 2 momenttiin.

30 §:n 2 momentin 7 kohta. Sairausvakuutuslain 30 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan oikeutta saada korvausta kliinisistä ravintovalmisteista on haettava sosiaalivakuutustoimikunnalta. Hakemukseen on liitettävä tarpeelliseksi katsottava selvitys (29.9.1978/745).

Ehdotamme säännöstä muutettavaksi, jolloin se kuuluisi: "Oikeutta saada korvausta kliinisistä ravintovalmisteista sekä keliakian hoidolle välttämättömien elintarvikkeiden ylimääräiset kustannukset osittain korvattuina on haettava sosiaalivakuutustoimikunnalta. Hakemukseen on liitettävä tarpeelliseksi katsottava selvitys."

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että Eduskunta hyväksyisi seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

sairausvakuutuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 4 päivänä heinäkuuta 1963 annetun sairausvakuutuslain (364/1963) 5 §:n 1 momentti, 5 a §:n 1 ja 2 momentti sekä 30 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 5 §:n 1 momentti osaksi laeissa 463/1973, 479/1985, 1286/1987 ja 91/1991, 5 a §:n 1 momentti laissa 1047/1993 ja 2 momentti laissa 1644/1993 sekä 30 §:n 3 momentti osaksi laeissa 1324/1990, 1653/1992 ja 1500/1995, seuraavasti:

5 §

Sairaanhoitona korvataan sen mukaan kuin jäljempänä säädetään:

1) lääkärin antama hoito, johon luetaan kuuluvaksi myös lääkärin suorittama mahdollisen sairauden toteamiseksi tai hoidon määrittelemiseksi tarpeellinen tutkimus sekä tämän lain mukaisen etuuden hakemista varten tarvittava lääkärintodistus;

2) lääkärin määräämä asetuksella tarkemmin säädettyssä laitoksessa suoritettu tutkimus tai annettu hoito sekä avohoitona annettu keinonuaishoito;

3) lääkärin määräämät lääkkeet sekä vaikean sairauden hoitoon tarpeelliset, lääkärin määräämät ja apteekista tai sairaalasta hankitut kliiniset ravintovalmisteet ja niitä vastaavat tuotteet taikka lääkärin tekemän diagnoosin perusteella 50 prosenttia keliakian hoidolle välttämättömistä kohtuullisiksi katsottavista ylimääräisistä kustannuksista niin kuin siitä asetuksella tarkemmin säädetään;

3 a) lääkärin määräämät, lääketehtaan tai apteekin valmistamat ja apteekista hankitut pitkäaikaisen ihotaudin hoitoon käytettävät perusvoiteet; sekä

4) lääkärin, asianmukaisen ammattikoulutuksen saaneen henkilön tai vakuutetun tämän lain mukaan korvattavan sairauden johdosta suorittamat matkakustannukset.

5 a §

Edellä 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan korvattavalla lääkkeellä tarkoitetaan lääkelain (395/1987) mukaista lääkemääräystä edellyttävää lääkettä, joka on tarkoitettu joko sisäisesti tai ulkoisesti käytettynä parantamaan tai helpottamaan sairautta tai sen oireita ja jolle on vahvistettu kohtuullinen, korvausperusteeksi hyväksyttävä tukkuhinta, ei kuitenkaan rohdosvalmisteita eikä homeopaattisia ja antroposofisia valmisteita. Korvattavalla lääkkeellä tarkoitetaan

lisäksi niitä sosiaali- ja terveysministeriön päätöksessä mainittuja lääkkeitä, joita saadaan myydä ilman lääkemääräystä ja joille on vahvistettu kohtuullinen, korvausperusteeksi hyväksyttävä tukkuhinta. Jos lääkkeelle ei ole vahvistettu korvausperusteeksi hyväksyttävää tukkuhintaa, sitä ei korvata tämän lain nojalla. Asetuksella säädetään apteekissa valmistettujen lääkkeiden sekä hapen ja veren korvattavuudesta. Kliinisellä ravintovalmisteella tarkoitetaan valmistetta, jota käytetään sairauden hoidossa korvaamaan tai täydentämään ruokavaliota tai sen osaa ja jolle on vahvistettu korvausperusteeksi hyväksyttävä kohtuullinen tukkuhinta. Keliakian hoidolle välttämättömällä ruokavaliolla tarkoitetaan gluteenittomia elintarvikkeita, joita käytetään yksinomaisten taudin hoitokeinona ja joille on vahvistettu korvausperusteeksi elintarvikkeiden hyväksyttävien kohtuullisten tukkuhintojen perusteella gluteenittomien ja gluteenia sisältävien elintarvikkeiden hintojen erotus. Edellä 5 §:n 1 momentin 3 a kohdan mukaisen perusvoiteen korvattavuuden edellytyksenä on myös, että sille on vahvistettu korvausperusteeksi hyväksyttävä kohtuullinen tukkuhinta.

Lääkkeen, kliinisen ravintovalmisteen, keliakiahoidon ylimääräiset ruokavaliokustannukset ja niiden vaatimat elintarvikkeiden kohtuulliset tukkuhinnat sekä perusvoiteen korvausperusteeksi hyväksyttävän kohtuullisen tukkuhinnan vahvistaa sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva lääkekorvauslautakunta. Hinnan vahvistamista ja vahvistetun hinnan korottamista koskeva hakemus tehdään lääkekorvauslautakunnalle, joka hankkii asiasta Kansaneläkelaitoksen lausunnon.

30 §

Tämän lain mukaisia etuuksia on haettava:

1) päivärahaa neljän kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen sitä halutaan saada; jos

päiväraha on myönnetty määrääjäksi, mutta työkyvyttömyys jatkuu sen jälkeenkin, työkyvyttömyyden jatkumisesta on toimitettava selvitys paikallistoimistoon neljän kuukauden kuluessa päivärahaoikeuden päättymisestä;

2) äitiysrahaa viimeistään kahta kuukautta ennen laskettua synnytysaikaa;

2 a) synnytyksen yhteydessä maksettavaa isyysrahaa sekä muuta isyysrahaa kahden kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen sitä halutaan saada;

2 b) vanhempainrahaa viimeistään kuukautta ennen sitä päivää, josta alkaen sitä halutaan saada;

2 c) erityisäitiysrahaa kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen sitä halutaan saada;

3) vanhempainrahaa ottolapsen hoidon johdosta kahden kuukauden kuluessa lapsen hoitoon ottamisesta;

4) erityishoitorahaa kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen sitä halutaan saada;

5) korvausta sairauden tai raskauden ja synnytyksen aiheuttamista kustannuksista kuuden

kuukauden kuluessa siitä, kun maksu, josta korvausta haetaan, on suoritettu;

6) lisäkorvausta 9 §:n 3 momentin perusteella lääkkeistä, perusvoiteista, kliinisistä ravintovalmisteista ja niitä vastaavista tuotteista sekä korvausta 10 §:n 1 momentin mukaisista vuotuisen omavastuun ylittävistä matkakustannuksista kuuden kuukauden kuluessa sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana oikeus lisäkorvaukseen tai matkakorvaukseen on syntynyt; sekä

7) oikeutta saada vaikean ja pitkäaikaisen sairauden hoitoon käytettävät lääkkeet kokonaan tai 80-prosenttisesti korvattuina sekä kliiniset ravintovalmisteet ja niitä vastaavat tuotteet sekä keliakian hoidolle välttämättömien elintarvikkeiden ylimääräiset kustannukset osittain korvattuina, viimeistään 30 päivän kuluessa niiden kustannusten syntymisestä, jotka halutaan saada näin korvattuina.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 30 päivänä toukokuuta 1997

Pentti Tiusanen /vas
Sinikka Hurskainen /sd

Annika Lapintie /vas
Päivi Räsänen /skl
Tuija Nurmi /kok

Veijo Puhjo /va-r
Sakari Smeds /skl

